

ЧАСИ

— Я надто старий для цього лайна, — пробубнів Зоб, щокроку кривлячись від болю у хворому коліні. Йому пора йти на спочинок. Давно пора. Сидіти на ганку свого дому з люлькою в зубах, усміхатися сонцю, що пірнає у воду, та проводити сповнений чесної праці день. Не те щоб у нього був свій дім. Зате коли з'явиться, то неодмінно буде гарний.

Він саме пробирався крізь діру в розваленому мурі. Серце гупало, мов киянка, через довге сходження крутим схилом, через буйну траву, що чіплялася за черевики, і злостивий вітер, що намагався звалити його з ніг. Проте найбільше, якщо по щирості, через страх, що на вершині його чекає загибель. Він ніколи не вважав себе відчайдухом, а з віком ставав тільки боягузливим. Дивна річ: що менше років залишається, то дужче боїшся їх втратити. Мабуть, людина, з'являючись на світ, отримує запас сміливості і з кожною халепою вичерпує його.

А Зоб пережив чимало халеп. І виглядало на те, що він от-от ускочить у ще одну.

Нарешті ступивши на рівний клапоть землі, він перевів подих, зігнувся і витер виточені вітром сльози, силкуючись вгамувати кашель, який від того став іще гучнішим. Попереду крізь морок скалозубили Герої, неначе величезні беззоряні діри в нічному небі, учетверо вищі за людину, а то й більше. Забуті велети, покинуті на вершині пагорба під пронизливим вітром, що вперто чатували пустку.

Зоб намагався прикинути, скільки важили ті здоровенні кам'яні боввани. А от як їх туди виволокли, хіба лише на тому світі знали. Чи хто їх виволік. І нащо. Проте мерці не могли про це розповісти, а Зоб не збирався приєднуватися до них лише для того, щоб це з'ясувати.

Тепер він угледів слабенький відблиск багаття на пощерблених краях каменюччя. А крізь тихе завивання вітру до нього долинав гомін чоловічих голосів. Це нагадало про ризик, на який він йшов, і страх знову ринув на нього хвилюю. Хоча страх — це корисна штука, поки змушує ворухити мізками. Колись давно йому це сказав Руд Тридуба. Зоб добре все обміркував і вирішив, що зробив правильний вибір. Або принаймні найменш неправильний. Іноді це найкраще, на що можна сподіватися.

Він глибоко вдихнув, намагаючись згадати, як почувався замолоду, коли суглоби не підводили й на все було начхати, а відтак обрав зручний просвіт між величезними старими каменюками і пройшов крізь нього.

Можливо, колись у давнину це була святиня і в каменях таїлася потужна магія, а зайти в коло без запрошення було найтяжчим злочином. Але якщо якісь давні боги і образились на нього, то не подали знаку. Хіба що вітер скорботно зітхав, та й усе. Магії нині обмаль, як і святості. Такі вже настали часи.

Світло вогнища змістилося на внутрішній бік Героїв, проливаючи рудаву заграву на ямкувате каміння, обросле мохом, зашкарубленими стеблами ожини, кропивою та бур'яном. Від одного відколосався горішня половина, ще пара за століття впала, залишивши прогалини, що нагадували щербатий вишкір черепа.

Зоб нарахував вісім чоловіків, що кублились довкола розшарпаного вітром багаття, щільно закутані в зношені плащі, полатані накидки та діряві ковдри. Відблиски вогню мерехтіли на худорлявих обличчях зі шрамами, щетиною

і бородами, та іскрилися на облямівках щитів і лезах зброї. Купа зброї. Назагал ця ватага мало чим відрізнялася від загону Зоба, хіба що була трохи молодша. Либонь, вони і справді мали чимало спільного. Зобу навіть на мить здалося, що обернений профілем чоловік — це Ютлан. Йому від несподіванки аж сперло груди, а з уст от-от мало зірватися вітання. Потім він згадав, що Ютлан уже дванадцять років як у сирій землі, а він виголошував промову над його могилою.

Можливо, у світі є лише певна кількість облич. І коли достатньо довго топчеш ряст, то бачиш, як їх використовують знову.

Зоб високо підняв обернені долонями вперед руки й щосили старався, щоб вони не тремтіли.

— Добри вечір! — вигукнув він.

Обличчя різко повернулися до нього. Руки смикнулися до зброї. Один чоловік схопив лук. У Зоба аж у животі похололо. Та перш ніж той встиг натягнути тятиву, його сусіда висунув руку й опустив лук долу.

— Стривай, Червоний Вороне, — озвався дебелий старигань із густою сивою бородою. На його колінах лежав оголений меч — блискучий і готовий до бою. Зоб якось чудернацьки всміхнувся. Він упізнав старого. А отже, його перспективи поліпшились.

Стариганя звали Черствий. Він був Іменитим із далекого минулого. Колись Зоб пліч-о-пліч воював із ним у кількох битвах, і ще в кількох — проти нього. Втім, Черствий мав солідну репутацію. Бувалий, розважливий вояка, не з тих, хто спершу вбиває, а потім ставить запитання, що нині ставало дедалі звичнішим. Скидалося на те, що він був ватажком цього загону, бо парубок на прізвисько Червоний Ворон, хоч і насупився, проте, на втіху Зобу, таки поклав свій лук. Зоб не хотів, щоб сьогодні ввечері когось убили, й не соромився зізнатися, що передусім мав на увазі себе. Крім

того, до світанку лишалося ще кілька годин, а навколо було до біса заточеної сталі.

— Ради мертвих! — вигукнув Черствий. Він сидів незрушно, мов Герої, хоча його думки, понад усякий сумнів, бігли навперейми. — До нас посеред ночі завітав Карнден Зоб. Чи я обізнався?

— Не обізнався, — відказав Зоб, повільно ступивши кілька кроків уперед. Він досі тримав руки високо над головою і намагався мати якомога безтурботніший вигляд, поки на нього зизом дивилися вісім пар очей.

— А ти трохи посивів, Зобе.

— Ти теж.

— Війна йде, як-не-як. Сам знаєш. — Старий вояка поплескав себе по череву. — Псує мені нерви.

— Чесно кажучи, мені також.

— Але хто буде воювати, як не ми?

— Еге, пекельна нам роботонька дісталася. А кажуть: старий кінь новий пліт не перескочить.

— Я зараз стараюся взагалі не скакати, — відказав Черствий. — Чув, що ти зі своєю дюжиною воюєш на боці Чорного Доу.

— Намагаюсь воювати якомога менше, а щодо боку — твоя правда. За мій хліб платить Доу.

— Люблю хліб. — Черствий опустив погляд на багаття і з задумливим виразом обличчя розворушив його галузкою. — За мій тепер платить Союз.

Хлопці завовтузились: язики облизували губи, пальці лоскотали зброю, а в очах поблискував вогонь. Вони були мов глядачі двобою, що приглядаються до перших випадів і намагаються вгадати, хто переможе. Черствий знову підвів погляд.

— Виходить, ми по різні боки.

— І ми дозволимо такій дрібниці зіпсувати нашу чемну розмову? — спитав Зоб.

Неначе слово «чемний» було образою, Червоний Ворон знову закипів.

— Давайте просто вб'ємо цього вишкребка!

Черствий повільно обернув до нього сповнене зневаги обличчя.

— Якщо трапиться немислиме, і мені знадобиться твоя допомога, я скажу, що робити. Адоти тримай язик за зубами, недоумку. Такий бувалець, як Карнден Зоб, не ліз би чортові на роги дарма.

Його погляд ковзнув по каменях і знову прикипів до Зоба.

— То чого ти прийшов сам-самісінький? Більше не хочеш битися за цього покидька Доу й вирішив приєднатися до Шукача?

— Я б так не сказав. Воювати за Союз — не моє, за всієї поваги до тих, хто це робить. У кожного є свої причини.

— Я намагаюсь не судити людину тіки за тим, хто її друзі.

— Хороші люди завше є по обидва боки, — зауважив Зоб. — Річ у тім, що Чорний Доу попросив мене пройтися до Героїв, трохи постояти на варті і подивитися, чи йде сюди Союз. Але, може, б ти збавив мені клопоту. То як, Союз іде сюди?

— Не знаю.

— Але ж ти тут.

— Я б на це не зважав. — Черствий без особливої втіхи глянув на парубків довкруг багаття. — Як бачиш, я тут майже один. Шукач попросив мене пройтися до Героїв, постояти на варті і подивитись, чи, бува, не з'явиться тут Чорний Доу або хтось із його ватаги. — Він здибив брови і спитав: — То як гадаєш, з'явиться?

Зоб вищирився.

— Не знаю.

— Але ж ти тут.

— Я б на це не зважав. Тут лише я і моя джужина. Окрім Розлийводи. Він зламав ногу кілька місяців тому. Довелося лишити його, щоб оклигував.

Черствий гірко всміхнувся і штурхнув багаття галузкою, здіймаючи сніп іскор.

— У тебе завше був згуртований загін. Певно, твої вже стоять навколо Героїв із луками напоготові.

— Щось на кшталт.

Парубота Черствого аж відсахнулася, роззявивши роти, приголомшена голосом, який лунав казна-звідки, а надто тим, що голос був жіночий.

Схрестивши руки й опершись на одного з Героїв так недбало, неначе то була стіна таверни, стояла Химерниця з мечем у піхвах і луком на плечі.

— Здоров був, Черствий! — гукнула вона.

Старий вояка скривився.

— Могла бодай тятиву натягнути, щоб вдати, ніби нас не легковажиш.

Вона кивком вказала у пільму.

— Є там кілька хлоп'ят, готових всадити стрілу у твою пику, якщо хтось криво на нас гляне. Ну що, стало краще?

Черствий ще більше скривився.

— І так, і ні, — відказав він.

Його парубота встромила очі в прогалини між каменями. Нараз ніч сповнилась загрозою.

— А ти досі полигачка, еге ж?

Химерниця почухала довгий шрам на голові з коротким, мов стерня, волоссям.

— Кращих пропозицій нема. Ми як старе подружжя, що вже роками не трахається, а тільки гиркається.

— У нас із жінкою теж так було, поки вона не вмерла. — Черствий постукав пальцем по оголеному мечу. — Щоправда, тепер сумую за нею. Я здогадався, що ти з компанією, Зобе, допіру побачив тебе. А що ти досі точиш ляси, а я досі дихаю, то, гадаю, ти налаштований владнати цю ситуацію розмовою.

— Тоді ти достобіса проникливий. Саме такий мій план.

— Мої вартові живі?

Химерниця обернулася і свиснула, і з-поза одного з бовванів вислизнув Скоррі Легкоступ. Він обіймав молодика з великою рожевою родимкою на щоці. Вони майже скидалися на двох старих друзяк, якби не ніж у руці Скоррі, вістря якого лоскотало горло Родимки.

— Звиняйте, отамане, — сказав бранець Черствому. — Заскочили зненацька.

— Буває.

В освітлене багаттям коло, зашпортуючись, влетів худорлявий хлопчина, неначе хтось його щосили штурхонував. Він заплутався у власних ногах і з зойком розпластався у високій траві. Із темряви позаду нього виринув Веселун Йон — похмурий бородань із сокирою в руці й важким блискучим клинком на чоботі.

— Дяка мертвим, — мовив Черствий, махнувши галузкою на хлопця, що саме спинався на ноги. — Син моєї сестри. Обіцяв не спускати з нього очей. Якби ти вбив його, мене б із лайном з'їли.

— Він спав, — буркнув Йон. — Не надто пильний вартовий, еге ж?

Черствий знизав плечима.

— А ми нікого не чекали. Чого-чого, а пагорбів і каменячя у нас на Півночі задосить. Хто б міг подумати, що пагорб із камінням виявиться таким принадним місцем.

— Мені до пагорба байдуже, — відказав Зоб, — тільки-от Чорний Доу сказав піднятися сюди.

— А коли Чорний Доу щось каже... — озвався Брек-і-Дайн, майже виспівуючи слова, як це зазвичай роблять горяни, і ступив на широке плесо трави. Багаття пролило світло на татуйований бік його дорідного обличчя, а западини другого залили тіні.

Червоний Ворон хотів був скочити на ноги, але Черствий присадив його, поплескавши по плечі.

— Чи ти ба! Усе вам, хлопці, не сидиться.

Він зиркнув на сокиру Веселуна Йона, тоді на посмішку Химерниці, тоді на пузо Брека і, зрештою, на ніж Скоррі, досі приставлений до горла вартового. Видно, оцінював перспективи, точнісінько як це зробив би Зоб.

— Вірран із Блая з вами?

Зоб звільна кивнув.

— Не знаю чого, але він заповзявся невідступно ходити за мною.

Тут, мов за командою, з темряви пролунав дивний акцент долинянина:

— Шогліг сказала... що мене... приведе до моєї долі... людина з кісткою у горлі. — Голос Віррана відлунював від каменів і, здавалось, линув звідусіль нараз. Він як ніхто вмів створювати драматичну атмосферу. Кожен справжній герой має володіти таким умінням. — А Шогліг стара, як ці камені. Подейкують, її саме пекло не приймає. І лезо не тне. Кажуть, вона бачила, як народився світ, і як він згине, теж побачить. Ось жінка, до якої мусить прислухатись чоловік, еге ж? Принаймні так кажуть.

Вірран пройшов через прогалину, що залишилась на місці одного з Героїв, і зупинився у світлі вогнища: високий, худорлявий, обличчя затінене відлогою, терплячий, як зима. Батько Мечів лежав на його плечах, мов коромисло, руків'я поблискувало сірим металом, а з укладеного в піхви клинка звисали його довгі руки.

— Шогліг розповіла мені, коли, де і як я помру. Сказала пошепки і взяла з мене слово, що я триматиму це в таємниці, бо магія, яку розбовкали, уже не магія. Тому я не можу сказати, коли і де це буде, але не зараз і не тут.

Він зупинився за кілька кроків від багаття.

— Та з вами, хлопці, все інакше...

Вірран схилив голову набік. Із затіненого відлогою обличчя виднілися лише кінчик його гострого носа, кутасте підборіддя і тонкі уста.

— Шогліг не сказала, коли прийде ваш час.

Вірран не рухався. Та й не було потреби. Химерниця поглянула на Зоба і, закотивши очі, втупилась у зоряне небо.

Проте хлопці Черствого почули цю історію не сотий, а тільки перший раз.

— Це Вірран? — тихо спитав один із них у свого сусіда. — Вірран Лускунчик? Це він?

Його сусід нічого не сказав, тільки борлак ковзнув по шиї, коли він зглитнув.

— Що ж, моїй старій дупі буде непереливки, якщо почнетесь бій, — бадьоро мовив Черствий. — Є шанс, що ви дасте нам забратися звідси?

— Я навіть наполягатиму на цьому, — відказав Зоб.

— І зброю можна взяти?

— Я не хочу збивати вас на слизьке. Мені просто потрібен цей пагорб.

— Чи радше Чорному Доу.

— Це нічого не змінює.

— Тоді ласкаво просимо. — Черствий поволі підвівся і скривився, розпростуючи ноги. Певно, йому теж дошкуляли хворі коліна. — Вітрисько тут такий, що до кісток діймає. Краще сидіти внизу, в Осрунзі, і гріти ноги біля багаття.

Як на правду, то Черствий мав рацію. Зоб навіть задумався, кому з них більше поталанило. Черствий задумливо вклав меч у піхви й чекав, поки його хлопці збирали своє причандалля.

— Дуже шляхетно з твого боку, Зобе. Недарма кажуть, що ти порядний чоловік. Добре, коли люди по різні боки можуть домовитися, навіть посеред усього цього. Нині шляхетність уже не в моді.

— Такі часи.

Зоб кивком подав знак Легкоступу, той забрав ніж від горла Родимки, злегка вклонився і простягнув руку долонею до вогню. Родимка відступив, потираючи свіжовиголену

смужку на зарослій щетиною шиї, і заходився згортати ковдру. Зоб засунув великі пальці за портупею і пильнував парубків Черствого, поки вони збиралися в дорогу — на випадок, якщо комусь із них закортить погратися в героя.

Червоний Ворон якраз справляв враження того, хто міг викинути колінце. Він закинув лук на плече і вовкуватого поглядав довкола. В одній руці він міцно тримав щит із зображенням червоного птаха, а в іншій стискав сокиру, аж суглоби біліли. Якщо в нього й раніше свербіли руки вбити Зоба, то останні кілька хвилин навряд чи розохотили його.

— Купка старих пердунів і якась шльондра, — процідив він крізь зуби. — І ми поступимось цій потлочі без бою?

— Ні, ні, — відказав Черствий, закидаючи на плече свій щит, що побував у бувальцях. — Я поступаюсь, і хлопці йдуть зі мною. А ти залишишся тут і зійдешся із Вірраном у двобої.

— Я що? — Червоний Ворон, увесь як на голках, блимнув оком на Віррана, і той обернув до нього досі кам'яне, мов у самих Героїв, обличчя, чи радше те, що з нього було видно.

— Битимешся, — відрік Черствий, — якщо вже тобі так руки сверблять. Потім я відвезу твій порубаний труп матусі і скажу, щоб вона не переймалась, бо такою була твоя воля. Ти так любив цей йобаний пагорб, що мусив за нього померти.

Рука Червоного Ворона нервово стисла сокирище.

— Га?

— Може, ти б краще пішов разом із нами, благословляючи Карндена Зоба за те, що він чесно попередив нас і відпустив без стріл у дупах.

— Ага, — сказав Червоний Ворон і сердито відвернувся. Черствий зітхнув, надимаючи щоки.

— Ох уже ця нинішня молодь. Невже ми теж колись були такі дурні?

Зоб знизав плечима.

— Найімовірніше.

— Я б не сказав, що був такий спраглий до крові, як вони.
Зоб знову стелує плечима.

— Такі часи.

— Правда, правда, і ще раз правда. Багаття ми лишаємо.
Ходімо, хлопці.

Вони попрямували до південного схилу пагорба, допаковуючи залишки свого надіб'я на ходу, й один за одним танули в мороці між каменями. Небіж Черствого зупинився в прогалині та показав Зобу середній палець.

— Ми ще вернемося сюди, падлюки!

Дядько лягнув його по кучматій голові.

— Ай! За що?

— За неповагу.

— Так ми ж воюємо, чи як?

Черствий знову відважив йому потиличника, що той лиш заячав.

— Це не привід грубіянити, гімнюче.

Зоб так і стояв, аж поки ниття хлопця розтануло у вітрі за бовванами, тоді зглитнув кислу слину і витяг пальці з-за пояса. Його руки тремтіли. Щоби приховати це, він мусив терти їх одна об одну, вдаючи, ніби йому холодно. Зате завдання було виконано, і всі причетні досі дихали, а отже, на думку Зоба, усе скінчилось якнайкраще.

Однак Веселун Йон не поділяв його думку. Він підійшов до Зоба, нахмурений, немов із нього от-от полетять блискавки, і плюнув у вогонь.

— Можливо, колись ми пошкодуємо, що не вбили цих типів.

— Пощада зазвичай не так обтяжує мою совість, як убивство.

— Воїну ліпше не бути надто совісним, — докинув свій п'ятак Брек, вигулькнувши біля Зоба.

— А ще воїну ліпше не бути надто череватим, — озвався Вірран. Він зняв Батька Мечів із плечей і стійма спер на

землю. Навершя меча сягало його шиї, дарма що й мечник був на зріст нівроку. Вірран повертів його, споглядаючи, як світло міниться на хрестовині, а тоді додав: — Кожен із нас мусить нести свій тягар.

— У мене з цим усе гаразд, кістлявий вилупку.

Горянин гордо погладив своє величезне черево, як батько погладив би голову сина.

— Отамане, — мовив Аґрік, виходячи з пільми на світло багаття, з луком на плечі та стрілою, що гойдалась, затиснута між пальцями.

— Вони пішли? — запитав Зоб.

— Бачив, як вони проходили повз Нашадків. Зараз перетинають річку в напрямку Осрунга. За ними пильнує Атрок. Якщо повернуться, ми будемо знати.

— Гадаєш, вони повернуться? — спитала Химерниця. — Утім, Черствий старого гарту. Він, може, і шкірив зуби, та це ще не означає, що він їх на нас не гострить. Ти віриш тому старому шкарбуну?

Зоб насупився, вдивляючись у пільму.

— Десь так само, як і всім іншим у наші часи.

— Все так погано? Тоді краще поставити вартових.

— Ага, — сказав Брек. — І пильнувати, щоб наші не спали.

Зоб ляснув його по плечі.

— Люб'язно з твого боку зголоситися на першу зміну.

— Твоє пузо може скласти тобі компанію, — кинув Йон.

Зоб і його ляснув по плечі.

— Радий, що ти за. Можеш йти на варту другим.

— От дідько!

— Дрофде! — гукнув Зоб.

Було нескладно здогадатись, що кучерявий парубок новенький, бо він негайно відгукнувся:

— Так, отамане?

— Бери сідланого коня і вертайся дорогою на Йос. Не знаю, кого ти стрінеш першими: найімовірніше, хлопців Залізноголового, а може, і Тенвейса. Скажи їм, що ми потрапили на одну з дюжин Шукача біля Героїв. Мабуть, вони просто прийшли порознюхувати, але...

— Та певно, що порознюхувати. — Химерниця відкусила шматочок кірки з рани на пальці і сплюнула. — Війська Союзу ще далеко звідси, розділені, розкидані, і намагаються зібратися в рівні бойові порядки на місцевості, де немає жодного рівного клаптика землі.

— Найімовірніше. Але ти все одно рушай і передай звістку.

— Зараз? — спантеличено перепитав Дрофд. — Поночі?

— Ні, можна наступного літа, — огризнулася Химерниця. — Авжеж, зараз, йолопе. Тобі треба просто їхати туди, куди веде дорога, — оце й усе.

Дрофд важко зітхнув.

— Робота не для слабаків.

— На війні, хлопче, будь-яка робота не для слабаків, — відказав Зоб.

Він би радше послав когось іншого, але тоді вони би до світанку сперечалися, чому новенький не поїхав. Коли чогось не можна уникнути, то треба зробити це правильно.

— Ваша правда, отамане. Я, мабуть, повернуся аж за кілька днів. З роздовбаною сракою.

— Чого? — спитала Химерниця і промовисто завихляла стегнами. — Тенвейс — твій особливий друг, еге ж?

Пролунав сміх. Брек загіготів, Скоррі хихикнув, і навіть похмурий вираз обличчя Йона трохи пом'якшав, а отже, його цей жарт незле розвеселив.

— Смішно до всрачки, — кинув Дрофд і пішов у темряву шукати коня та ладнатись у дорогу.

— Кажуть, для цього діла курячий жир помічний! — гукнула йому вслід Химерниця.

Регіт Віррана відлунював від Героїв і линув у чорну пороженчу.

Коли хвилювання вщухло, Зоб відчув, що змучився до краю.

Він сів біля вогню, кривлячись від болю в колінах. На місці Черствого земля була ще тепла. Скоррі примостився потойбіч багаття і заходився гострити ножа. Скрегіт металу карбував ритм, а він високим голосом виводив тиху пісню про Скарлінга Простоволосого — найславетнішого героя Півночі, який у давнину об'єднав клани, щоб вигнати із цих земель Союз. Зоб сидів і слухав, покусуючи шкіру біля нігтів, де вже й місця живого не було, і думав, що йому, врешті-решт, треба позбутися цієї звички.

Вірран поклав Батька Мечів на землю, присів навпочіпки і витягнув старий мішечок із рунами.

— Саме час поворожити, га?

— Може, обійдемося без цього? — пробубнів Йон.

— Чого це? Боїшся того, що покажуть знаки?

— Боюся, що ти нагородиш небилиць і я не спатиму півночі, намагаючись добрати глузду в тій маячні.

— Подивимось.

Вірран висипав руни в жменю, плюнув на них і кинув біля вогню. Зоб мимоволі нахилився, щоб і собі поглянути, хоча він ні за які гроші не зміг би прочитати ті клятні знаки.

— Ну, що там кажуть руни, Лускунчику?

— Кажуть... — Вірран примружився, неначе намагався розгледіти щось вдалині, — ...проллється кров.

Химерниця чмихнула.

— Вони завжди так кажуть.

— Ага. — Вірран закутався в плащ, заплющив очі та притулився носом до руків'я меча, мов до коханої. — Проте останнім часом вони дедалі рідше помиляються.

Зоб обвів понурим поглядом Героїв — забутих велетів, що вперто чатували пустку.

— Такі часи, — прожебонів він.